

MUSTAQILLIKNING DASTLABKI YILLARIDA O'ZBEKISTONDA IQTISODIY ISLOHOTLARNING BOSHLANISH TARIXI(1991-1996)

Millat Umid universitet

BM-102 Guruh

Elmurodova Feruza Vahob Qizi

ANANTATSIYA

Aziz o'quvchi, umid qilamanki sizga men beradigan ma'lumotlar albatta mustaqillikimizning dastlabki yillaridagi iqtisodiy islohotlarini o'rganishingizda yordam bera oladi deb va man sizlarga ushbu maqolada ba'tafsil yoritib tushuntirib berishga harakat qilaman. Sovet davrini unutib endi yangi hayotga qadam bosayotgan o'zbek xalqimiz haqida, ularning hayot tarzi, milliy qadriyatlarining yana ortga qaytishi haqida. Ular chekkan zahmat evaziga yaxshi hayotda yashash imkoni berilgani to'grisida bo'ladi bu maqolamiz. Harakat qilaman har bir yilda bo'lgan o'zgarishlar haqida batafsil malumot berishga.

Kalit so'zlar; mustaqillik yillari, yangi hayotga qadam bosish, erkin bo'lish, bayramlar nishonlash, tarixni tiklash, tinch yashash, baxtli bo'lish, va ayrim muammolar.

Kirish

Oллоhga shukurki, biz hozir tinch va farovon hayotda yashayapmiz. Hech kim bizni majburlamidi san bu ishni qil deb. Biz erkinmiz, har hil bayramlarni nishonlimiz albatta katta tantana, bayram shukuhini butun o'zbekistonni egallab oladi. Aynan hozirgi biz yoshlar juda ham baxtlimiz.

Barchamizga ma'lumki 1991-yil 31-avgust biz mustaqil bo'ldik. Bizning o'z tilimiz bor ona tili. Dastlabki yillarda bizning 1-prezidentimiz Islom

Abdug'aniyevich Karimov o'zbek xalqini o'ylagan holda ko'plab shart sharoitlar yaratib berdi. "Har kim bepul tibbiy ko'rikdan o'tishga haqlidir" deb konstitutsiyaga kiritdi. Xalqni o'ylagan holda juda ko'p erkinliklar yaratildi.

Mustaqillikimining dastlabki yillarida yani 1991-yil O'zbekiston iqtisodiyoti haqida gaplashishni boshlasak.

Sobiq SSSR mamlakatlari yalpi ichki mahsulotlarni 3barobardan ko'proq o'sdi. 1990 yilda SSSR paytida SSSR parchalanishidan oldin uning iqtisodiyotining hajmi 791mlrd dollarni tashkil etgandi.

Oldingi davrda Sovet iqtisodiyoti dunyoda 2-o'rinda bo'lgan. Biroq tarixchilar va Iqtisodiyotchilar 1960-1980-yillarda uning o'sishi barqarorlashishda sekinlashganini takidlab o'tishgan.

BMT ma'lumotlariga ko'ra SSSRning Jahon Ichki Yalpi mahsulotlaridagi ulushi 1990-yilda 4.6%ni tashkil etgan.

Agar Xalqaro Valyuta Jamg'armasi harid qobiliyati asosida hisoblaydigan bo'lsak Sobiq Ittifoq davlari orasida Yalpi Ichki mahsulotlar ulushi yuqoriroq bo'lgan. Yani 7%ga baholangan.

Groningen universiteti mutaxassislari SSSR Respublikalari bo'yicha aholi jonboshiga Yalpi Ichki mahsulotlarning taxminiy miqdorini hisoblab chiqqan.

Boltiq bo'yi respublikalari Estoniya, Litva va Latviya yetakchilikda bo'lgan bo'lsa, Rossiya 3-o'rinni egallagan. Qozog'istondan boshqa Markaziy Osiyo respublikalari reytingni yopgan. O'zbekistonda aholi jonboshiga yalpi ichki mahsulot 6800\$ni, bizga qo'shni bo'lgan Turkmanistonda 5800\$, Qirg'izistonda 5700\$ni, oxirgi o'rinni Tojikiston 4800\$ tashkil qiladi.

Shunday qilib O'zbekistonda paxtani ichki qayta ishlashni yo'lga qo'yishga muvaffaqiyat bo'ldi. Agar oldin Rossiyaga yetkaziladigan eng yirik mahsulot paxta bo'lgan bo'lsa, uning o'rnini asta sekinlik bilan ip kalava egalladi.

1991-yilda 18-noyabr O'zbekiston Respublikasining davlat bayrog'i to'g'risidagi qonun qabul qilingan. Barcahmizga ma'lumki bayrog'imiz 3rangdan iborat:kok,oq yashil va ular orasida qizil rang ham bor.nega aynan bayroq ranglari bunday?

Kok rang :osmon va suv ramzi;tinchlik, tozalik,sodiqlik va hayot manbaini bildiradi.

Oq rang:poklik,yaratuvchanlik,tinchlik va ezgulik belgisidir.

Yashil rang:tabiat,yashnash,yangilanish va hayot ramzi va bundan tashqari Islom dinida muqaddas rang hisoblanadi.

Qizil rang:hayot tomiri,yani inson qon aylanishini bildiradi,bu chiziqlar xalqimizning hayotiy kuchi va birligini ifodalaydi.

Yarim oy:yangi mustaqil davlat tug'ilishini bildiradi.

12 yulduz:12oy va 12burjni bildiradi.yangi jamiyat,mukammallik va abadiylik timsoli hisoblanadi.

Hullas bu bayroq xalqimizning tarixi,e'tiqodi, tarqiyotga intilishning ramzidir.

Va 1992-yil 8-dekabr Ozbekiston resublikasining konstitutsiyasi qabul qilingan kun.

1992-yillarda dehqonlar juda ham hursand bolgan. Bunga yaqqol misol tariqasida Shohimardonlik dehqon Ismoil bobo o'zining o'sha vaqtdagi hayoti haqida so'zlaydi. "O'sha vaqtda berilgan va'dalar hozirgi kunda bajarilganmi?" degan savolga birgalikda javob olamiz.

Ismoil bobo o'sha vaqt haqida so'zlarkan mustaqillikdan ancha hursand.Chunki urush vaqtida yashagan va undagi og'ir hayot qanaqa bo'lganini bilardi. Otaxonning aytishicha, mustaqillikdan keyin bizning 1-prezidentimiz Islom karimov har bir oila uchun yer bergan va u yerga rejalashtirilgan mahsulotlarni bersa bo'ldi edi.Qolgani dehqonlarniki bo'lib qolardi. Aytishlaricha

o'sha vaqtga har bir oilaga qand,choy, sovun,un berib turishgan ekan. Ismoil bobo urush davri bn o'zi yashab turgan davrini solishtirib berdi.Urush vaqtida hatto 3kunlab non yemagan.suv ichmagan ekan odamlar.Endi odamlar bu hayotni yomonlashmasin .origa shukur qilsin ,ahr endigina mustaqil boldik hali hayotimiz bundanda yaxshi boladi deb aytib o'tkan ekan o'z nutqida.

Ho'sh endi savolga javob bersak.ha ,osha vaqtda berilgan va'dalar hozirgi kunda bajarilib kelinmoqda.Har bir O'zbekiston xalqi tinch va osoyishta yurtida yashab kelmoqda. Oilasi bilan baxtli,xursand,shukur qilib yashashmoqda.Albatta bularga erishishimizda o'ziga yarasha qiyinchiliklar bo'ldi.Ammo hec kim,hech qachon taslim bo'lmadi.Aksincha oldinga qarab olg'a qadam bosishda davom etdi.

Ko'rinib turibdiki har bir yilda o'zgacha ishlar,o'zgacha qarorlar qabul qilingan.Albatta hammasi biz o'zbek xalqining tinchligi,undagi xalqning erkin, mustaqil yashashi uchun edi.1993-yil 1-noyabr O'zbekistonda pul birligi-so'm kupon qabul qilingan kun. 1992-yil qog'oz kirib keldi va 1,5,10 so'mlik tangalar may oyida chiqarildi.

1992-yilda 4-yanvarda mahalliy hokimiyatning 2mustaqil organi -vakillik va ijro organlari tizimiga boshchilik qiladigan hokimlik va hokimlar lavozimi joriy etildi.

1992-yil 14-yanvarda qonunga Konstitutsiyaviy qonun maqomi berildi.

1992-yilda toshkent shaxrida va 12 ta viloyatda 163ta qishloq tumani, 18ta shaxar tumani hamda 120ta shaxarda hokimlar tayinlandi.

1991-1993-yillarda o'zbekistonnig rubl zonasi deb hisoblagan.

1993-yil 1-noyabr so'm kuponi qabul qilingan.va 1994yildan 1iyuldan ozbekiston respublikasining milliy valyutasi qabul qilingan kun.

Endi bizda savol bolishi mumkin.2lasi ham bir xil ku nimaga 2marta qabul qilingan deyishimiz mumkin.

Istemoldan chiqqan pullar ham bor . u nima degani qachon pul estemoldan chiqadi/ nima sabab chiqadi degan savollarga birgalikda javob olamiz.

Eski pul o'rnini yangi pul egallasa, yoki uning qiymati juda ham kichik bolsa,katta pullar kopayib eski va kichik hisobdagi pullarga ehtiyoj kam sezilsa yoki umuman sezilmasa. Bunday holatlar yuz berishi mumkin.ammo bu boshqa mahsulotlarning narxini oshirilishiga yaqqol sabab bo'la oladi. Yani tovar narxi oshib borgan sari pul birliklarini sindirib yuboradi. Bu esa pulni orni va qadrini yoqolib ketishiga yordam beradi.

Global savdo va jahon yalpi mahsulotlarining qariyb 98 foizi togri keladigan JSTga 1994-yil ozbekiston qoshilish uchun ariza bergan.

JST ozi nima ? Jahon savdo tashkiloti(JST)-xalqaro savdoni liberlashtirish,savdo va siyosiy munosabatalrni tartibga solish bilan shugullanadigan hukumatlararo tashkilot bolib, 1995yilning 1- yanvarida imzolangan kelishuv asosida faoliyat korsatadi.

Bundan tashqari ozbekiston koplal xalqaro tashkilotlar bilan shartnoma imzolagan.

Birlashgan Millatlar Tashkiloti(BMT) 1992-yil 2-martda a'zo bo'ldi.bu tashkilot orqali ozbekiston xavfsizlikka zamonaviy tahdid va tahlikalilarga qarshi kurashish,Afgonistonda barqarorlikka erishish va mamlakat iqtisodiyotini qayta tiklash, ommaviy qirgin qurollarini tarqatmaslik,ekologik muammolarni hal qilish,xususan,Orol dengizi inqirozi oqibatlarini yumshatish,ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish,inson huquqlarini himoya qilish va ilgari surish,turizmni rivojlantirish kabilari kop qirrali hamkorlikning ustuvor yonalishlari hisoblanadi.1993-yildan buyon Toshkentda BMTvakolatxonasi faoliyat korsatib kelmoqda. Ungga Rezident-koordinator rahbarlik qiladi.

BMT Taraqqiyot dasturi(BMTTD),Aholishunioslik jamgarmasi (BMTAJ),Bolalar jamgarmasi(YUNISEF),Jahon sogliqni saqlash tashkiloti(JSST),Ta'lim, fan va madaniyat masalalari bo'yicha

tashkilot(YUNESKO),Giyohvand moddalar va jinoyatchilik boyicha boshqarmasi(BMTGMJB),Gender tengligi,ayollar huquq va imkoniyatlarini kengaytirish bo'yicha tuzilma (BMT-Ayollar),Maekaziy Osiyoda preventiv diplomatiya boyicha mintaqaviy markazi (BMT MOPDMM), Xalqaro mehnat tashkiloti(XMT),Oziq ovqat va qishloq xojaligi tashkiloti(FAO),Migratsiya boyicha xalqaro tashkilot (MXT),shuningdek,BMT Taraqqiyot dasturi shafelidagi Ko'ngillila dasturi O'zbekistonda "BMT oilasi"ni tashkil qiladi.

Bundan tashqari O'zbekiston qurolszlantirish va ularni tarqatmaslik sohasida barcha muhim xalqaro shartnomalar,xususan,Yadro qurolini tarqatmaslik togrisidagi shartnoma,Yadro sinovlarini har tomonlama taqiqlash togrisidagi shartnoma,kimyoviy va biologik qurollar togrisidagi konvensiya va boshqa xalqaro bitimlarga qoshilgan. 1995-yil o'zbekiston iqtisodiy islohotlarning chuqurlashtirishning ustunvorliklari va asosiy yonalishlarini belgilab chiqdi.

1.Xususiylashtirish jarayonlarini chuqurlashtirish va tadbirkorlik faoliyatini rag'batlantirish

2.Iqtisodiy barqarorlashtirishni ta'minlash va milliy valyutani mustahkamlash.

3.Iqtisodiyotda tarkibiy qayta o'zgartirishlarni ta'minlash.

4.Aholini ijtimoiy himoya qilishni kuchaytirish.

5.Qishloq xojaligida iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirish.

6.Tashqi iqtisodiy aloqalarni chuqurlashtirish va kengaytirish, integratsiya jarayonlarini faollashtirish.

7.Iqtisodiy islohotlarning borishini huquqiy ta'minlashni takomillashtirish.

8.Iqtisodiy islohotlarni axborot-statistika bilan ta'minlash.

1996-yilga kelib O'zbekiston Yalpi ichki mahsulot ishlab chiqarish bo'yicha tegishli davrgagina nisbatan 101,5foizni,sanoat mahsulotlari 105,7foizni,istemol

tovarlari 107,1foizni tashkil qildi. Inflatsiya darajasi 1,3 baravar qisqardi.budjet kamomati bekgilangan parametrlardan oshmadi.chakana savdo tovar aylanishi,24,6foizga,pulli xizmatlar korsatish 8,9 foizga,aholining real daromadlari 14,2 foizga kopaydi.

Biz bundan shuni anglashimiz mumkinki,mustqailikning dastlabki yillarida juda katta ozgarishlar bo'lganini biz siz bilan birgalikda his qildik. Togri juda katta ozgarishlar bolgan shu kichik yillar oraligida.(1991-1996). Ammo haligacha bu qonunlar yoqolmadi,aksincha yangilandi. Barchasi biz ozbek xalqining yaxshi yashashi uchun albatta.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Abdukarimova D. Ziyorat turizmi: dunyo tajribasi va O'zbekiston tajribasi. – Xiva: Xiva turizm instituti nashriyoti, 2022.
2. Alexandrov A.Yu. Mezhdunarodnyy turizm. Ucheb. posobie dlya vuzov. – M.: Aspekt Press, 2000.
3. Alimov M. O'zbekistonning ziyorat turizmi va uning madaniy aspektlari. – Toshkent: Sharq nashriyoti, 2020.
4. Asrorova L. Tariqatning yetti piri. – Toshkent: O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi, 2021. – 280 b.
5. Babadjanov B.M. Kokandskoye khanstvo: vlast, politika, religii. – TokioToshkent, 2010. – 626-627 b.
6. Berdiev K.A. Traditional carpets of the livestock population of the Nurata oasis in late XIX beginning of XX century // Journal of Social Research in Uzbekistan. – 2022. – Vol. 2(1). – P. 8–18.
7. Berdiev X. Tarixiy joy nomlari tahlilida keksalik va piri murshidlik munosabatlarining aks etishi // Innovations in Technology and Science Education. – 2022. – Vol. 1(1). – P. 218–233.
8. Dadabaev T. Religiosity and Soviet 'modernisation' in Central Asia: locating religious traditions and rituals in recollections of antireligious policies in Uzbekistan // Religion, State and Society. – 2014. – Vol. 42(4). – P. 328–353.

9. Gladstone D.L. From pilgrimage to package tour: Travel and tourism in the third world. – London: Routledge, 2013.
10. Ismailov S. O'zbekistonning ziyorat turizmi: tarixiy obidalar va ularning ahamiyati. – Samarqand: Samarqand universiteti nashriyoti, 2021.
11. Jafari J., Scott N. Muslim world and its tourisms // Annals of Tourism Research. – 2014. – Vol. 44. – P. 1–19.
12. Journal of Hospitality, Tourism and Leisure. – 2022. – Vol. 6(1).
13. Kira N. Shinde. Pilgrimage and the Environment: Challenges in a Pilgrimage Centre. – 2007.
14. Mirzaev N. O'zbekistonning turizm sanoati: rivojlanish tendensiyalari va istiqbollari. – Toshkent: O'zbekiston Respublikasi Turizmni rivojlantirish davlat qo'mitasi, 2020.
15. Nazirov B. Imomul Huda – hidoiyatga boshlovchi imom. – Wydawnictwo Naukowe "iScience", 2020.
16. Nazirov B. O'zbekistonda jismoniy madaniyat va sport tarixi (XX asr – XXI asr boshlarida Surxon vohasi misolida). – Termiz davlat universiteti, 2022.
17. Nicolaides A., Grobler A. Spirituality, Wellness Tourism and Quality of Life // African Journal, 2017.
18. Rahmonov F. Qashqadaryo vohasi aholisi ziroatchilikka oid urf-odat va marosimlari (XIX asrning oxiri – XX asr boshlarida): Tarix fan. nom. diss. – Toshkent, 2001. – 146 b.
19. Saidmurod o'g'li B.N. So'fi Olloyor – tasavvuf tariqati namoyandasi // Eurasian Journal of Social Sciences, Philosophy and Culture. – 2022. – Vol. 2(2). – P. 310– 313.
20. Uzbekistan Tourism Development Committee. Tourism in Uzbekistan: Trends and Development Strategies. – Tashkent: Uzbekistan Tourism Agency, 2021.